

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΡΓΟΥ
«Συντήρηση, αποκατάσταση και ανάδειξη των μνημείων της Κέας»

ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΡΘΑΙΑΣ

Πρόταση για τη δημιουργία
ΧΟΡΗΓΙΚΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

από το Σωματείο
ΔΙΑΖΩΜΑ

ΑΘΗΝΑ / ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. Εισαγωγικά /3

Β. Περιγραφή μνημείου /7

Γ. Περιγραφή υφιστάμενης κατάστασης – αξιολόγηση /13

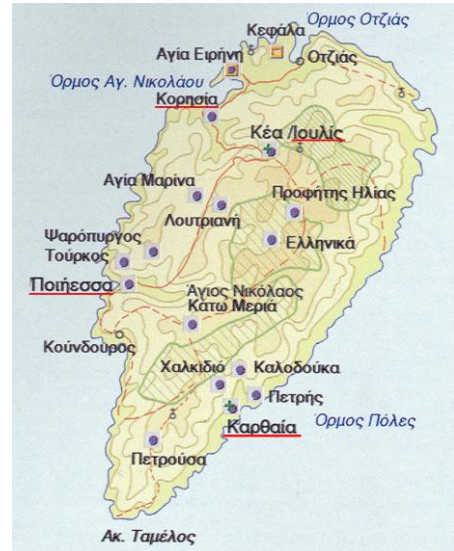
Δ. Απαιτούμενες μελέτες /16

Ε. Προϋπολογισμός μελετών /17

ΣΤ. Ενδεικτική Βιβλιογραφία /18

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η Καρθαία υπήρξε μία από τις τέσσερις αρχαίες πόλεις-κράτη που αναπτύχθηκαν στη νήσο Κέα (εικ. 1). Η επικράτειά της εκτεινόταν σε όλο το ΝΑ τμήμα του νησιού. Το κέντρο της αρχαίας πόλης με την τειχισμένη ακρόπολη, τους ναούς, τα δημόσια κτήρια, τα σπίτια, τις δεξαμενές και το λιμάνι, βρίσκεται στην άκρη μιας βραχώδους λοφοσειράς και εποπτεύει έναν διπλό όρμο, με το σημερινό τοπωνύμιο «Πόλες». Κατοικήθηκε αδιάλειπτα από τους Γεωμετρικούς Χρόνους¹ έως την Ύστερη Αρχαιότητα, οπότε και εγκαταλείφθηκε πλήρως. Όπως σε πολλά άλλα νησιά, το κέντρο βάρους της κατοίκησης μετατοπίστηκε στους οικισμούς της ενδοχώρας.

Εικ. 1. Χάρτης Κέας με τις τέσσερις πόλεις-κράτη και άλλες αρχαίες θέσεις.

Η απομονωμένη θέση της Καρθαίας (εικ.2) διατήρησε την περιοχή σχεδόν αναλλοίωτη προστατεύοντάς την από τις καταστροφές που προκάλεσαν σε μεγάλο μέρος του ελληνικού χώρου ο μαζικός τουρισμός και η αλόγιστη γεωργική ή βιομηχανική εκμετάλλευση. Είναι προσιπή από τη θάλασσα ή από ξηράς με τα πόδια ή με ζώο, μέσα από πυκνό δίκτυο αρχαίων μονοπατιών. Πρόκειται για μία από τις πιο ενδιαφέρουσες σε πλούτο ιστορικής πληροφόρησης και φυσικό κάλλος θέσεις των Κυκλάδων.

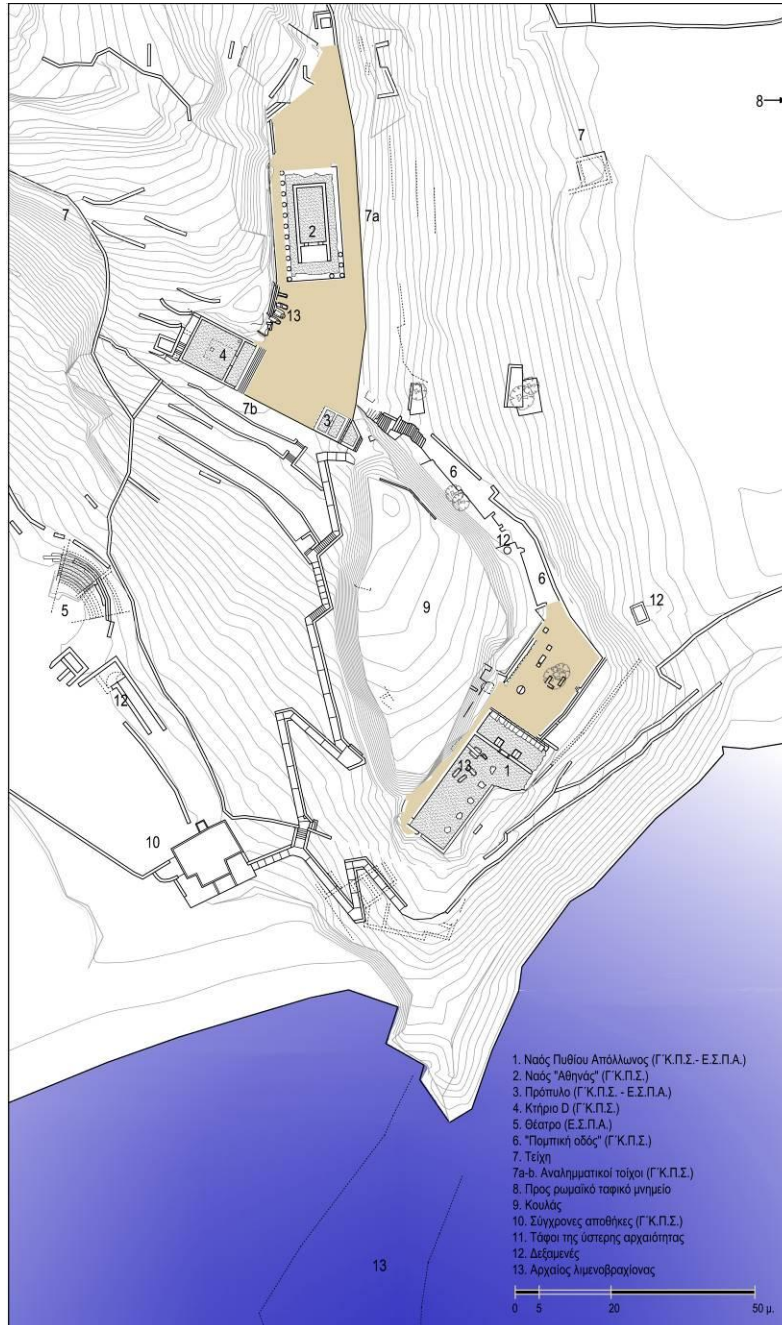

Εικ. 2. Άποψη της Καρθαίας από Δ (αρχείο Ε.Ε.).

¹ Πρόσφατα ευρήματα μαρτυρούν την ύπαρξη μιας πρώτης εγκατάστασης στην Καρθαία ήδη κατά τη Μεσοκυκλαδική Περίοδο.

Την περίοδο 2002-2008 πραγματοποιήθηκε στην Καρθαία από την Επιστημονική Επιτροπή Κέας του Τ.Δ.Π.Ε.Α.Ε. ένα μεγάλο έργο, με χρηματοδότηση από το Γ΄ Κ.Π.Σ., που είχε ως αποτέλεσμα την αναστήλωση – ανάδειξη των πιο επιβλητικών δημόσιων οικοδομημάτων της ακρόπολης (ναοί Απόλλωνος και «Αθηνάς», κτήριο D, Πρόπυλο) και τη δημιουργία συγκροτημένου αρχαιολογικού χώρου, με απόλυτο σεβασμό στις ιδιαίτερες απαιτήσεις του τόπου.

Εικ. 3. Γενικό τοπογραφικό σχέδιο της Καρθαίας (αρχείο Ε.Ε.).

Από το 2011 και έως το τέλος του 2015 υλοποιείται στην Καρθαία ένα δεύτερο μεγάλο έργο από την ίδια Επιτροπή, αρχικά υπό το Τ.Δ.Π.Ε.Α.Ε. και από το 2013 υπό τη ΔΙ.Π.Κ.Α. του Υπουργείου Πολιτισμού, με χρηματοδότηση από το Ε.Σ.Π.Α. και με αντικείμενο: α) τη στερέωση του μεγαλιθικού αναλημματικού τοίχου του ναού του Απόλλωνος, τη β' φάση αναστήλωσης του Προπύλου και γ) την πλήρη αποκάλυψη, καταγραφή, μελέτη και στερέωση των σωζόμενων καταλοίπων του αρχαίου θεάτρου, τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου και διαδρομής επισκεπτών, καθώς και τη διευθέτηση των ομβρίων.

Το θέατρο της Καρθαίας βρίσκεται στη βάση της νοτιοδυτικής πλαγιάς της ακρόπολης της πόλης, στις εκβολές του ρέματος του Βαθυπόταμου και σε απόσταση περίπου 80 μ. από τη θάλασσα² (εικ. 2-4).

Εικ. 4. Άποψη της ευρύτερης περιοχής του θεάτρου της Καρθαίας από Β (αρχείο Ε.Ε.).

Η θέση του θεάτρου ήταν γνωστή ήδη από το 1812, καθώς σημειώνεται στη δημοσίευση του δανού περιηγητή Brøndsted, ο οποίος διεξήγαγε κάποιες ανασκαφές στην Καρθαία αλλά όχι στο θέατρο³. Ακολούθως, μόλις το 1965, η Εφορεία Κυκλάδων, στο πλαίσιο ευρύτερων εργασιών ευπρεπισμού και αρχαιολογικών καθαρισμών στην Καρθαία, καθαίρεσε κάποιες από τις ξερολιθιές που κάλυπταν τμήματα του θεάτρου και

² Πανάγου 2012.

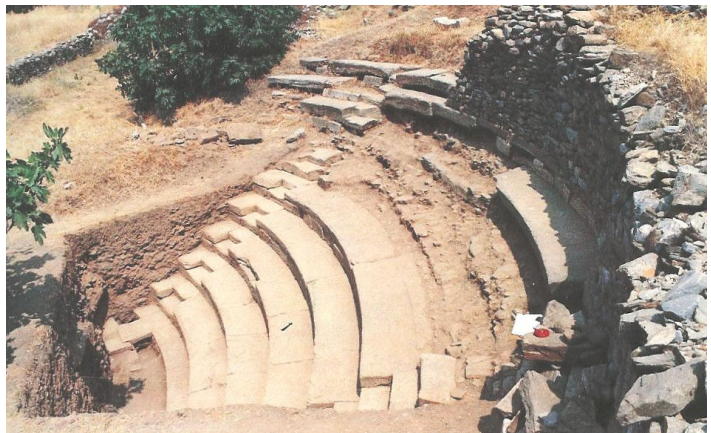
³ Brøndsted 1826, 15, πίν. 6-7.

διενήργησε μια περιορισμένη ανασκαφική τομή, η οποία αποκάλυψε μικρό μέρος των εδωλίων και μιας κλίμακας από το επίπεδο του εδάφους (6^η σειρά εδωλίων) έως το επίπεδο της ορχήστρας⁴ (εικ. 5). Κατά την περίοδο 1987-1991, στο πλαίσιο κοινού ερευνητικού προγράμματος του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας του Ε.Ι.Ε. υπό τη δρ Λ. Μενδώνη, διερευνήθηκε το θέατρο και διευρύνθηκε η τομή που είχε ξεκινήσει το 1965 η Αρχαιολογική Υπηρεσία με αποτέλεσμα να έρθουν στο φως τμήματα δύο κερκίδων και δύο κλιμάκων από την 8^η σειρά εδωλίων έως το επίπεδο της ορχήστρας⁵ (εικ. 6).

Εικ. 5. Τμήμα κλίμακας θεάτρου (1965)

Εικ. 6. Τμήμα κερκίδας θεάτρου (1991)

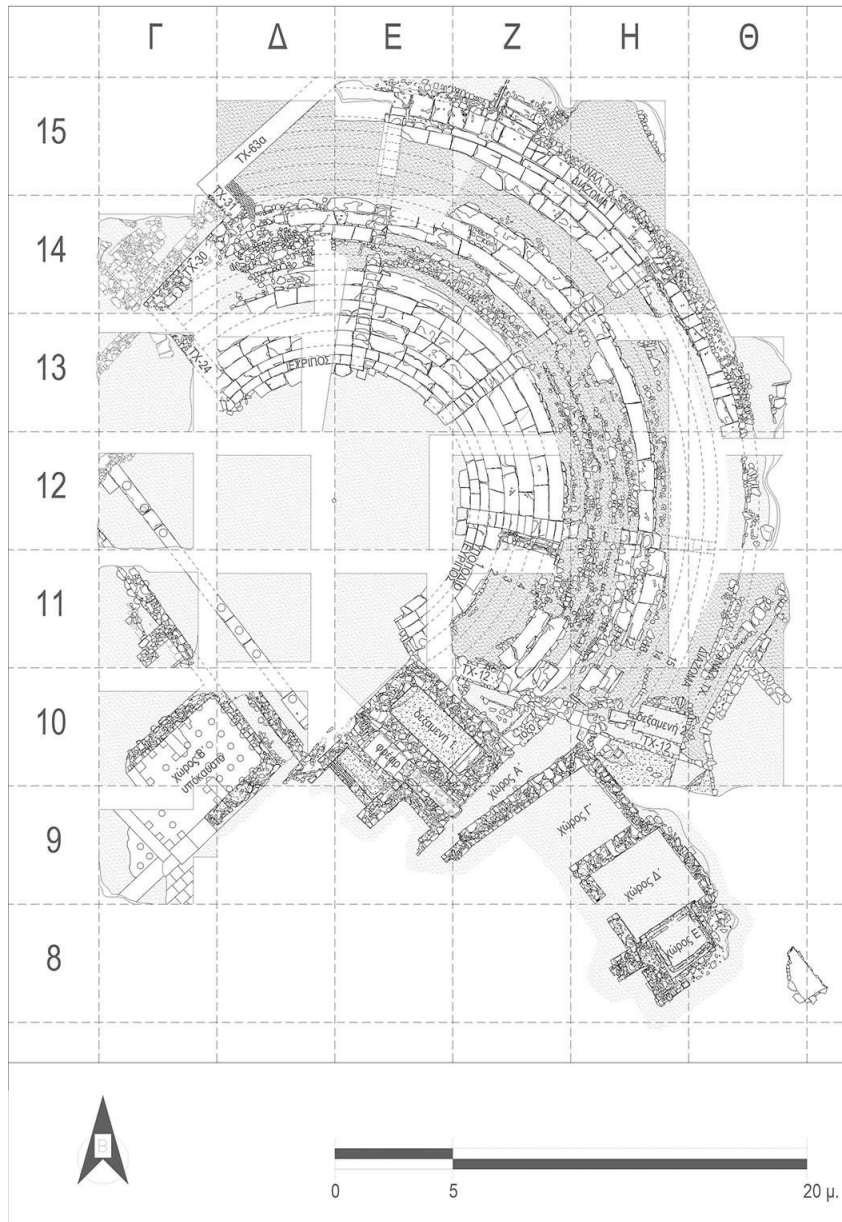
Συστηματικές εργασίες ανασκαφής, τεκμηρίωσης, στερέωσης και ανάδειξης του θεάτρου ξεκίνησε η Επιστημονική Επιτροπή Κέας το 2011, στο πλαίσιο του έργου Ε.Σ.Π.Α. Παρότι η ανασκαφή και η μελέτη του θεάτρου βρίσκονται ακόμη σε εξέλιξη, θα μπορούσε να δοθεί μία συνοπτική περιγραφή βασικών χαρακτηριστικών του μνημείου, σύμφωνα με τα μέχρι στιγμής δεδομένα.

⁴ ΑΔ 20 (1965) [1968] Χρον. Β', 507 [Ν. Ζαφειρόπουλος].

⁵ Μενδώνη 1989, 170-171. Μάνθος 1991, 129 σημ. 278.

Β. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

Το θέατρο της Καρθαίας είναι μικρού μεγέθους, απλής κατασκευής και εξ ολοκλήρου κτιστό. Καταλαμβάνει έκταση 800 τ.μ. περίπου, στην οποία αναπτύσσεται το κοίλο, η ορχήστρα και η σκηνή. Η συνολική χωρητικότητα του θεάτρου ανέρχεται σε 880 θέσεις⁶.

Εικ. 7. Κάτοψη του θεάτρου της Καρθαίας (αρχείο Ε.Ε.).

⁶ Υπολογισμός βάσει σχεδίου με διαστάσεις θέσης 0,50 X 0,50 μ.

Σημειώνεται ότι το παρόν κεφάλαιο για την περιγραφή του μνημείου βασίζεται εν πολλοίς στο: Σημαντώνη-Μπουρνιά – Πανάγου, υπό έκδοση.

Χρονολογείται στα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. με βάση την κεραμική που έχει βρεθεί στην επίχωση, στην οποία εδράζονται τα εδώλια. Με τα μέχρι στιγμής δεδομένα διακρίνονται δύο φάσεις μόνο στο κτήριο της σκηνής: μία ύστεροκλασσική (σύγχρονη με την κατασκευή του κοίλου) και μία επέκταση στους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους. Στο υπόλοιπο θέατρο δεν παρατηρούνται νεώτερες κατασκευαστικές φάσεις.

Στους υστερορωμαϊκούς χρόνους σε μεγάλο τμήμα του σκηνικού οικοδομήματος και σε όλη την περιοχή από το Ν/ΝΑ ανάλημμα του κοίλου του θεάτρου και προς Ν (περιοχή τετραγώνων Γ-Θ 8-10, βλ. **εικ.7-8**) αναπτύσσεται εκτεταμένο συγκρότημα λουτρών με δεξαμενές, φρέατα και πολλαπλούς χώρους με υπόκαυστα, αγωγούς, αεραγωγούς και επενδύσεις από tegulae mammatae, καταργώντας ουσιαστικά τη Ν πάροδο και τη σκηνή.

Εικ. 8. Το υπόκαυστο στο χώρο Β' (αρχείο Ε.Ε.).

Εικ. 9. Τμήμα εδωλίων (αρχείο Ε.Ε.).

Για την κατασκευή του θεάτρου έχουν χρησιμοποιηθεί αποκλειστικά τοπικοί λίθοι: κατά κύριο λόγο εμφανίζεται μια εναλλαγή λευκού σιπολίτη και πρασινωπού σχιστόλιθου (**εικ. 9**), ενώ σε πολύ περιορισμένο βαθμό έχει γίνει χρήση γκριζου ασβεστόλιθου.

Το κοίλο είναι προσανατολισμένο προς τα ΝΔ και έχει διάμετρο βάσης 12,34 μ. και κορυφής 35 μ. Διαμορφώνεται ως τμήμα κυκλικού δακτυλίου με επίκεντρη γωνία μικρότερη των 180° και εμφανίζει ακανονιστία στις πλευρικές απολήξεις. Το σχήμα του ορίζεται χαμηλά από τον εύριπτο και ψηλά από τον καμπύλο αναλημματικό τοίχο του διαζώματος, που προστάτευε το θέατρο από τις καταπτώσεις του υπερκείμενου πρανούς. Πλευρικά, το κοίλο συγκρατείται από δύο, μη συμμετρικά διαμορφωμένα αναλήμματα: στα Ν/ΝΑ από τον ευθύγραμμο τοίχο 12 και στα Β/ΒΔ από την τεθλασμένη ακολουθία των τοίχων 24-30-31-63Α (**εικ. 7**). Το Ν/ΝΑ ανάλημμα έχει ιδιόμορφη διεύθυνση, καθώς δημιουργεί οξεία γωνία ως προς την κεντρική κλίμακα του κοίλου, στοιχείο που έχει ως

αποτέλεσμα η ακραία κερκίδα να μην έχει το σύνθητες σφηνοειδές σχήμα των κερκίδων αλλά σχεδόν παραλληλόγραμμο⁷. Το τεθλασμένο Β/ΒΔ ανάλημμα βρίσκεται μακρινό παράλληλο στο Α ανάλημμα του θεάτρου του Διονύσου στην Αθήνα, που ακολουθεί ομοίως τεθλασμένη πορεία, προκειμένου να οικονομηθεί το προγενέστερο ωδείο του Περικλέους. Κατ' αναλογία, θα ήταν εύλογη η εξήγηση της μορφής του Β/ΒΑ αναλήμματος του θεάτρου της Καρθαίας στην ύπαρξη οικοδομημάτων που ενδεχομένως να προϋπήρχαν του θεάτρου στη γειτονική προς τα ΒΔ περιοχή, η οποία έχει ερευνηθεί σε πολύ περιορισμένη έκταση. Με τη συνέχιση της ανασκαφής ελπίζουμε να φωτιστούν τα κενά της παρούσας εικόνας.

Το κοίλο διαθέτει δεκαπέντε σειρές εδωλίων, οι οποίες διακόπτονται από τρεις ενδιάμεσες κλίμακες, που το διαχωρίζουν σε τέσσερις κερκίδες (εικ. 7, 10). Τα εδώλια έχουν μέσο πλάτος 0,64 μ. και ύψος 0,38 μ. και σε κάθε μία σειρά αντιστοιχούν δύο βαθμίδες των κλιμάκων, μέσου πλάτους 0,32 μ. και ύψους 0,19 μ. Την ανώτερη σειρά εδωλίων του θεάτρου, τη 15^η, επιστέφει πλακόστρωτο διάζωμα, πλάτους 1,20 μ.⁸ Δεν υπάρχουν προεδρίες και δεν διακρίνονται διαφορετικές οικοδομικές φάσεις στην κατασκευή του κοίλου.

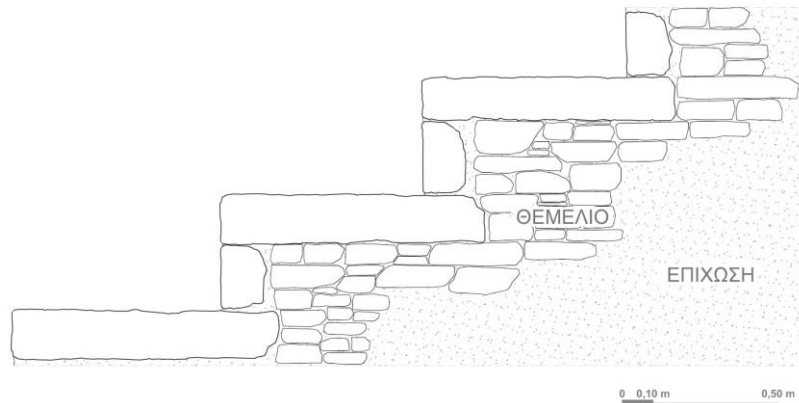
Εικ. 10. Η δεύτερη κερκίδα του θεάτρου της Καρθαίας από ΝΔ (αρχείο Ε.Ε.).

Τα εδώλια είναι δίλιθα, δηλαδή δεν χρησιμοποιείται ένας λίθος για τη διαμόρφωση τόσο του καθίσματος μιας σειράς εδωλίων όσο και του μετώπου της

⁷ Αυτή η ιδιομορφία δεν είναι άγνωστη απαντά στα ανάλημματα των θεάτρων της Ηφαιστίας (Greco – Voza 2010, 171 εικ. 3), της Κασσώπης (Ρήγιος 2012), της Θάσου (Μπόνιας 2012, 220 σχ. 1, 233) και της Μιέζας (Αλλαμανή-Σουρή κ.ά. 2012, 133 εικ.4). Πρβλ. τον τύπο F του Frederiksen 2000, 154.

⁸ Ενδεικτικά, οι πλάκες/καθίσματα της περιφέρειας της ορχήστρας βρίσκονται σε στάθμη +1,60 μ. και οι πλάκες που επιστρώνουν το διάζωμα σε στάθμη +7,90 μ. Όλες οι υψομετρικές τιμές δίνονται σε απόλυτα υψόμετρα από τη στάθμη της θάλασσας.

υποκείμενης σειράς, αλλά για οικονομία υλικού τα δύο αυτά στοιχεία διαμορφώνονται από διαφορετικά τεμάχια (λιθοπλίνθους και πλάκες)⁹.

Εικ. 11. Σχηματική τομή εδωλίων (αρχείο Ε.Ε.).

Η κατασκευή του κοίλου έχει γίνει με ένα κέντρο χάραξης, το οποίο βρίσκεται στο κέντρο της ορχήστρας. Αρχικά, διαμορφώθηκαν τα αναλήμματα και το επιθυμητό πρηνές της περιοχής με τη χρήση ευδιάκριτης, φερτής επίχωσης. Ακολούθως, διαμορφώθηκαν χαμηλά τοιχεία από μικρούς αργούς λίθους, τα οποία αποτελούν το αφανές θεμέλιο των εδωλίων και ακολουθούν πρωτογενώς την καμπύλη χάραξη του κοίλου. Επί αυτών των τοιχείων, ξεκινώντας από τον εύριππο και τις πλάκες του υποποδίου της πρώτης σειράς εδωλίων, τοποθετήθηκαν οι πλάκες και οι λιθόπλινθοι που συνθέτουν τα εδώλια. Οι πλάκες είναι κατασκευασμένες από πρασινωπό σχιστόλιθο, ενώ οι λιθόπλινθοι κατά κύριο λόγο από λευκό σιπολίτη και δευτερευόντως από σχιστόλιθο. Η όψη των λιθοπλίνθων είναι άλλοτε τραπεζιόσχημη και άλλοτε ορθογώνια¹⁰ (Εικ. 9).

Κρίνοντας τόσο από τη γενική κάτοψη (μέγεθος, ιδιομορφία πλευρικών αναλημμάτων) όσο και από τα ειδικότερα στοιχεία της κατασκευής (υλικά, όγκοι μελών,

⁹ Dilke 1948, 153-158. Η πρακτική αυτή συναντάται μεταξύ άλλων στη Δήλο και στη Θήρα. Σε αντίθεση, όμως, με τα άλλα δύο κυκλαδικά θέατρα των ελληνιστικών χρόνων, στο θέατρο της Καρθαίας δεν χρησιμοποιείται μάρμαρο, αλλά τοπικά, φθηνότερα υλικά, που είναι και περισσότερο ευκατέργαστα. Επίσης, στο θέατρο της Καρθαίας δεν διαμορφώνεται πουθενά προεξέχουσα ταινία στο μέτωπο των εδωλίων, ούτε λαξεύεται βαθύτερο επίπεδο στην άνω επιφάνεια των πλακών των καθισμάτων για τη διαμόρφωση περιοχής υποποδίου.

¹⁰ Η χρήση των τραπεζιόσχημων λιθοπλίνθων παραπέμπει σε μια χρονολόγηση στον 4^ο αι. π.Χ. Βλ. Scranton 1941, 79· Orlandos 1958, 217-219· Martin 1965, 385· Winter 1971, 87.

απουσία διακοσμητικών στοιχείων), προκύπτει ότι το μνημείο έχει κατασκευαστεί με γνώμονα την οικονομία υλικού και εργασίας¹¹.

Οι εισοδοί στο θέατρο δεν έχουν την τυπική μορφή των δύο παρόδων κατά μήκος των πλευρικών αναλημμάτων (εικ. 13). Η μορφή αυτή μάλλον ίσχυε μόνο για τη Ν/ΝΑ πλευρά, όπου όμως για τις ανάγκες του λουτρικού συγκροτήματος κατασκευάστηκε ένα κυκλικό φρέαρ και μια ορθογώνια δεξαμενή, εξαλείφοντας κάθε στοιχείο της παρόδου, που υποθέτουμε ότι υπήρχε εδώ. Από την απέναντι πλευρά, το Β/ΒΔ πλευρικό ανάλημμα του θεάτρου με την τεθλασμένη του μορφή δεν παρέχει το τυπικό σχήμα για τη διαμόρφωση παρόδου. Επιπλέον, στην πλευρά αυτή, ένας τοίχος (τοίχος 21), ο οποίος είναι σύγχρονος ή και προγενέστερος του θεάτρου, φράσσει κάθε δυνατότητα διέλευσης κατά μήκος του τοίχου 24. Η είσοδος στο θέατρο από τα ΒΔ φαίνεται ότι γινόταν από τον ελεύθερο χώρο μεταξύ σκηνής και τοίχου 21, από όπου διέρχεται και ο αγωγός που απάγει τα νερά του ευρίππου προς τα ΝΔ. Εκτός από τις δύο αυτές εισόδους που παρείχαν πρόσβαση στο επίπεδο της ορχήστρας, το θέατρο διέθετε και μία ακόμη είσοδο ψηλά στο επίπεδο του διαζώματος, όπου, έκκεντρα στην κορυφή της δεύτερης κερκίδας του κοίλου, υπάρχει μια κλίμακα καθόδου που διακόπτει τον καμπύλο αναλημματικό τοίχο του διαζώματος και οδηγεί από το υπερκείμενο πρανές προς το διάζωμα.

Η ορχήστρα εκτείνεται στον ελεύθερο χώρο μεταξύ ευρίππου και σκηνής, όπου δύναται να εγγραφεί ένας πλήρης κύκλος (εικ. 7). Στο τμήμα της περιφέρειας της ορχήστρας, διαμέτρου 11,60 μ., που αντιστοιχεί προς το κοίλο υπάρχουν σχιστολιθικές πλάκες ποικίλων διαστάσεων, οι οποίες αποτελούν συγχρόνως την ανώτερη στρώση του εσωτερικού τοίχου του ευρίππου. Πέραν αυτού στην ορχήστρα δεν εμφανίζεται κανενός είδους κιστή ή άλλη διαμόρφωση, αν και επί του παρόντος το κέντρο της βρίσκεται ακόμη σε άσκαφο σημείο, κάτω από τον ανατολικό μάρτυρα του τετραγώνου Δ12¹².

Η περιοχή της σκηνής βρίσκεται ακόμη υπό διερεύνηση (εικ. 7). Ωστόσο, είναι βέβαιο ότι διέθετε προσκήνιο με λίθινο στυλοβάτη, μήκους περ. 14,40 μ., όπου έχουν εντοπιστεί τα ίχνη από επτά κίονες¹³, διαμέτρου 0,33 μ. και μετακίονιο διάστημα περ. 0,90

---

¹¹ Πρβλ. Frederiksen 2000, 142 (για τον αριθμό των κερκίδων), 143 (για τον αριθμό των κλιμάκων), 146 (για τη μορφή των εδωλίων).

¹² Επισημαίνεται ότι η «χαμηλή κατασκευή εν είδει θωρακείου περιβάλλοντος την ορχήστραν» και το πλακόστρωτο δάπεδο, που σημειώνεται στο ΑΔ 20 (1965) [1968] Χρον. Β', 507 [Ν. Ζαφειρόπουλος], ταυτίζονται με τον ευρίππο.

¹³ Συνυπολογίζοντας τις άσκαφες περιοχές των μαρτύρων θα πρέπει συνολικά να είναι δέκα τα ίχνη των κίωνων, ενώ στα άκρα του στυλοβάτη φαίνεται ότι υπήρχαν πεσσοί.

μ., ενώ, όπως αναφέρθηκε, η θέση του στυλοβάτη επιτρέπει την ανάπτυξη ορχήστρας πλήρους κύκλου.

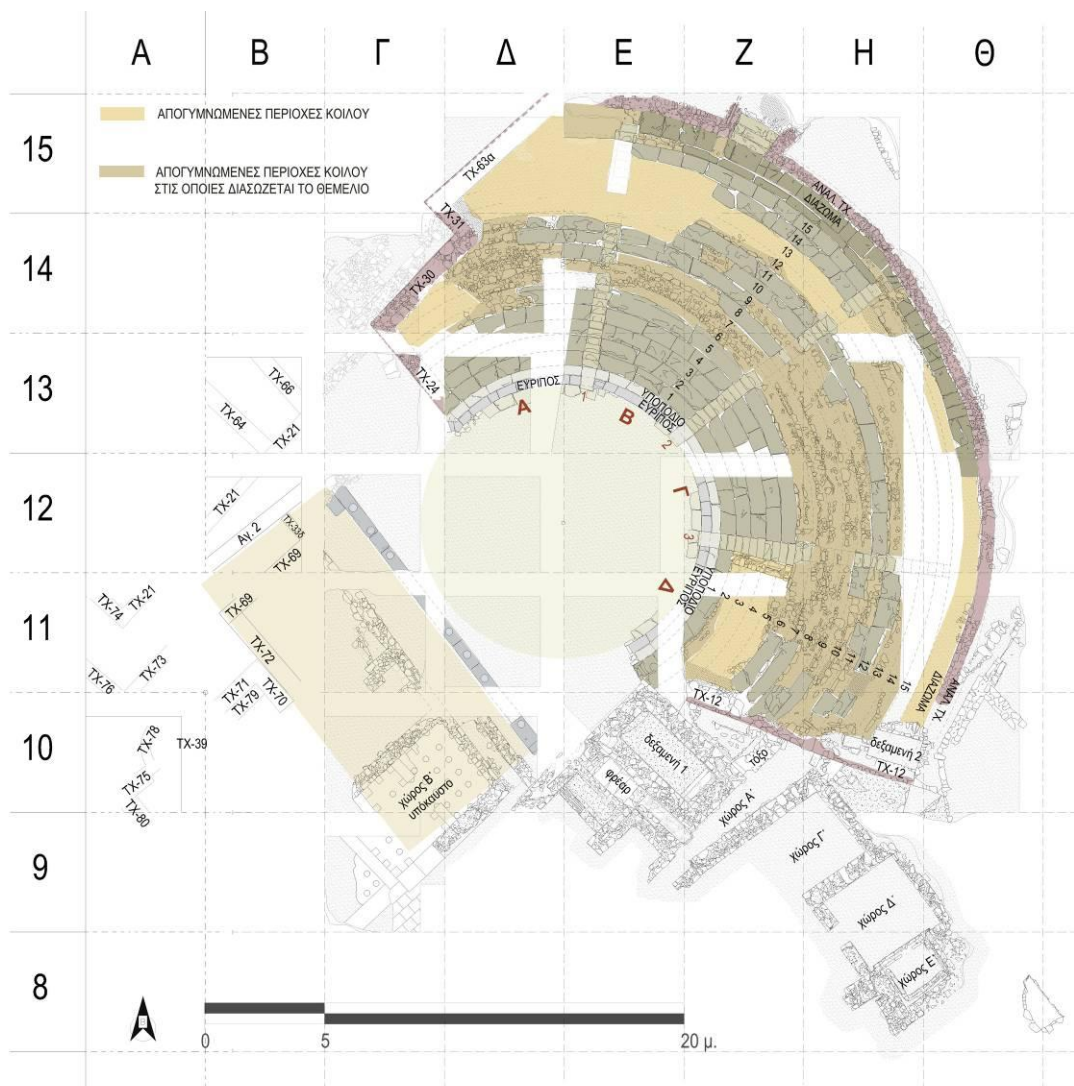

Εικ. 12. Γενική άποψη του θεάτρου με τους ανασκαφικούς μάρτυρες, λήψη από ΝΔ (αρχείο Ε.Ε.).

Γ. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η κατάσταση διατήρησης του θεάτρου είναι σχετικά καλή (εικ. 13).

Στο κοίλο, διασώζονται σχεδόν ακέραιες οι πέντε πρώτες σειρές των εδωλίων μαζί με τα αντίστοιχα τμήματα των τριών κλιμάκων. Η άψογη διατήρησή τους οφείλεται στο γεγονός ότι μετά την εγκατάλειψη του χώρου σύντομα καλύφθηκαν με επίχωση και βρέθηκαν χαμηλότερα από τη στάθμη του εδάφους. Αντιθέτως, το μεγαλύτερο ποσοστό του μεσαίου και ανώτερου τμήματος του κοίλου είναι αποδομημένο. Σώζονται διάσπαρτα τμήματα των εδωλίων, πολλά από τα οποία είναι διαταραγμένα. Όμως, έχει διατηρηθεί ένα μεγάλο ποσοστό από το ιδιαίτερα ευπαθές κλιμακωτό θεμέλιο των εδωλίων (εικ. 14) και μεγάλο τμήμα του διαζώματος.

Εικ. 13. Κάτοψη του θεάτρου της Καρθαίας με δηλωμένες περιοχές διατήρησης. (αρχείο Ε.Ε.).

Οι απογυμνωμένες περιοχές στο κοίλο, δηλαδή οι σειρές των εδωλίων που δεν διατηρούν τις πλάκες των καθισμάτων, έχουν έκταση 187 τ.μ. περίπου στο σύνολο των 360 τ.μ. περίπου της επιφάνειας του κοίλου, φθάνουν δηλαδή το 52% του συνόλου. Όμως, σε έκταση 56 τ.μ. εκ των απογυμνωμένων 187 τ.μ. έχει διασωθεί το κλιμακωτό ευπαθές θεμέλιο των εδωλίων (εικ. 13-14).

Εικ. 14. Τμήμα κερκίδας που διατηρεί το κλιμακωτό ευπαθές θεμέλιο (αρχείο Ε.Ε.).

Εικ. 15. Τμήμα του καμπύλου αναλημματικού τοίχου του διαζώματος (αρχείο Ε.Ε.).

Ο καμπύλος αναλημματικός τοίχος του διαζώματος σώζεται σε μεγάλο μήκος και σε ύψος έως 0,70 μ. Το γεγονός ότι είναι κατασκευασμένος από αργολιθοδομή με μικρών διαστάσεων σχιστόλιθους συνετέλεσε στη διατήρησή του, καθώς το υλικό κατασκευής του δεν προκάλεσε λιθαρπαγές. Η φθορά του προκλήθηκε από τις ωθήσεις του εδάφους από το υπερκείμενο πρανάς (εικ. 15).

Τα πλευρικά αναλήμματα του κοίλου είναι κατασκευασμένα με πιο επιμελημένο σύστημα τοιχοδομίας από ό,τι το καμπύλο ανάλημμα του διαζώματος. Το Β/ΒΔ τεθλασμένο ανάλημμα έχει ενισχυθεί με δεύτερο τοίχο στα μακρά τμήματά του, ενώ το Ν/ΝΑ έχει υποστεί πολλές μετατροπές και φθορές από τις μετασκευές για την εγκατάσταση του λουτρού σε άμεση επαφή με αυτόν.

Ο κάλυπτος εύριπος σώζεται σε πολύ μεγάλο ποσοστό και αντίστοιχα καλή φαίνεται πως είναι και η διατήρηση του καλυμμένου αγωγού που αναλαμβάνει τα ύδατα του ευρίπου και τα οδηγεί προς τα ΝΔ παράλληλα προς τη ΝΔ στενή πλευρά του σκηνικού οικοδομήματος, προς άγνωστο μέχρι στιγμής σημείο.

Η ορχήστρα δεν εμφανίζει κάποια κτιστή κατασκευή ούτε σώζεται κάποια διαμόρφωση του δαπέδου της. Το σκηνικό οικοδόμημα βρίσκεται ακόμη υπό διερεύνηση. Έχει, ωστόσο, ήδη διαπιστωθεί ότι διατηρούνται πολύ μικρά τμήματα από τις δύο αρχικές φάσεις και στο μεγαλύτερο τμήμα της έχει μετασκευαστεί σε χώρους του λουτρού.

Ως κύρια αιτία των φθορών που έχει υποστεί το κοίλο του θεάτρου θεωρείται η λιθαρπαγή, κυρίως των σχιστολιθικών πλακών που διαμόρφωναν το κάθισμα των εδωλίων. Οι πλάκες αυτές, με διαστάσεις που κυμαίνονται από 0,90 έως 4,15 μ., ήταν ιδανικό οικοδομικό υλικό για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική των αγροικιών της ευρύτερης περιοχής. Παράλληλα, διαπιστώνονται φθορές που οφείλονται στην εγκατάσταση του λουτρικού συγκροτήματος, η οποία, όμως, συγχρόνως συνετέλεσε και στη διατήρηση του Ν/ΝΑ πλευρικού αναλήμματος και του αντίστοιχου τμήματος του κοίλου. Αντίθετα, στο Β/ΒΔ πλευρικό ανάλημμα, και συγκεκριμένα στο ψηλότερο τμήμα του, στην περιοχή του τοίχου 63α, η περιοχή απογυμνώθηκε τόσο από τα κατάλοιπα των εδωλίων όσο και από το θεμέλιό τους. Εκτεταμένες φθορές έχουν προκληθεί στο μνημείο και από τη βλάστηση, καθώς στην περιοχή του φύονταν μέχρι πριν από την έναρξη του έργου Ε.Σ.Π.Α. πολλές συκιές.

Κατά τις εργασίες καθαίρεσης νεότερων ξερολιθίων της περιοχής περισυλλέγησαν πολλά αρχιτεκτονικά μέλη (περίπου 200), κατά κύριο λόγο λιθόπλινθοι από λευκό σιπολίνη και από σχιστόλιθο, οι οποίες διαμόρφωναν το μέτωπο των εδωλίων. Στο πλαίσιο του τρέχοντος προγράμματος Ε.Σ.Π.Α., έχει ολοκληρωθεί η ταξινόμησή τους, η σχεδιάσή τους και η σύνταξη δελτίων αρχιτεκτονικών μελών.

Εικ. 16. Άποψη του θεάτρου με τους ανασκαφικούς μάρτυρες, λήψη από Ν (αρχείο Ε.Ε.).

Δ. ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Η πρόσφατη αποκάλυψη του θεάτρου της Καρθαίας απαιτεί τη λήψη άμεσων μέτρων προστασίας του, κυρίως σε θέματα που άπτονται στη διαχείριση των ομβρίων υδάτων, λόγω της υποβαθμισμένης κατά 2,00 μ. από το φυσικό έδαφος σημερινής θέσης της ορχήστρας.

Η αποκατάσταση των παραμορφωμένων και αποδομημένων σωζόμενων τμημάτων αποτελεί το δεύτερο μέλημα των επεμβάσεων προστασίας της υπάρχουσας κατάστασης.

Επιπροσθέτως, τίθεται το ζήτημα της ανάδειξης του μνημείου με επιλεγμένες επιμέρους συμπληρώσεις και αναδιαμορφώσεις των απογυμνωμένων περιοχών του κοίλου, προκειμένου να γίνεται αντιληπτή η γεωμετρία του θεάτρου.

Ιδιαίτερα σημαντική, τέλος, κρίνεται ότι είναι η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου, σε επίπεδο πρόσβασης και κίνησης στο θέατρο, καθώς και στην ενσωμάτωση και ανάδειξη των ρωμαϊκών καταλοίπων που εφάπτονται και συνδέονται με το μνημείο στα Ν/ΝΑ.

Ι. Αρχιτεκτονική μελέτη συνολικής ανάδειξης και αποκατάστασης θεάτρου αρχαίας Καρθαίας Κέας

Η εκπόνηση αρχιτεκτονικής μελέτης που θα αποσκοπεί στην επίλυση των βασικών προβλημάτων παθολογίας, διαχείρισης και επισκεψιμότητας του μνημείου κρίνεται απολύτως απαραίτητη. Η αρχιτεκτονική μελέτη θα προσπαθήσει με επιστημονικό τρόπο να τεκμηριώσει τις απαιτούμενες εργασίες, ώστε να εξασφαλιστεί η συντήρηση και αποκατάσταση του μνημείου, η ανάσχεση της δράσης φθοροποιών παραγόντων και απόδοσή του στο κοινό.

Σε αυτήν θα περιλαμβάνονται:

- α) Σχέδια τεκμηρίωσης της υπάρχουσας κατάστασης (κάτοψη - τομές - όψεις).
- β) Φωτογραφική τεκμηρίωση του μνημείου και δημιουργία οργανωμένου φωτογραφικού αρχείου που να το περιγράφει.
- γ) Εκπόνηση σχεδίων παθολογίας υπάρχουσας κατάστασης.
- δ) Πρόταση συνολικής ανάδειξης και αποκατάστασης του μνημείου, στα οποία θα περιγράφονται: οι επεμβάσεις συντήρησης, αποκατάστασης και συμπλήρωσης (με την επανένταξη ταυτισμένου δομικού υλικού), η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου, τα σχεδιαγράμματα κίνησης επισκεπτών.
- ε) Προϋπολογισμός για την υλοποίηση του φυσικού αντικείμενου της μελέτης.

II. Μελέτη μέτρων διευθέτησης ομβρίων υδάτων στο θέατρο αρχαίας Καρθαίας

Πρόκειται για τη μελέτη αποστράγγισης υδάτων από το μνημείο. Η μελέτη θα προτείνει μόνιμα μέτρα προστασίας του μνημείου από τα όμβρια, είτε μέσα από αρχαίες υποδομές αποστράγγισης ή με νέες επεμβάσεις.

Ε. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΚΟΣΤΟΥΣ

Προϋπολογισμός μελετών (συμπεριλαμβανομένου του Φ.Π.Α. 23%):

- Αρχιτεκτονική μελέτη συνολικής ανάδειξης και αποκατάστασης θεάτρου αρχαίας Καρθαίας Κέας.....15.000,00 €
  - Μελέτη για τη λήψη μέτρων διευθέτησης ομβρίων.....2.000,00 €
- ΣΥΝΟΛΟ.....17.000,00 €**

Αθήνα, Φεβρουάριος 2015

Σύνταξη: Ομ. Καθηγ. Ε. Σημαντώνη Μπουρνιά

Δρ Τ. Πανάγου, αρχαιολόγος

Δ. Μαυροκορδάτου, αρχ. μηχ.

ΣΤ. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλλαμανή κ.ά. 2012: Β. Αλλαμανή - Σουρή – Γ. Καραδέδος – Β. Μισαηλίδου – Ν. Πουλακάκης, Το αρχαίο θέατρο της Μιέζας, στο: Π. Αδάμ - Βελένη (επιμ.), Αρχαία θέατρα της Μακεδονίας, (Αθήνα 2012), 129-144.
- Bröndsted 1826: P.O. Bröndsted, Voyages dans la Grèce (Paris 1826).
- Cherry – Davis –
Mantzourani 1991: J.F. Cherry – J.L. Davis – E. Mantzourani, Landscape Archaeology as Long-Term History. Northern Keos in the Cycladic Islands, Monumenta Archaeologica 16 (Los Angeles 1991).
- Dilke 1948: O.A.W. Dilke, "The Greek Theatre Cavea", BSA 43, 1948, 125-192.
- Frederiksen 2000: R. Frederiksen, Typology of the Greek Theatre Building in Late Classical and Hellenistic Times, στο: S. Isager – I. Nielsen (επιμ.), Proceedings of the Danish Institute at Athens III (Aarhus 2000) 135-175.
- Greco – Voza 2010: E. Greco – O. Voza, Osservazioni sulle fasi cronologiche del teatro di Efestia, ASAtene LXXXVIII serie III, 10, 2010, 169-174.
- Μάνθος 1991: Κ. Μάνθος, Αρχαιολογία της νήσου Κέας και ιστορικά τινά της αρχαιοτάτης εποχής, Εισαγωγή – Μεταγραφή – Σχόλια, Λ.Γ. Μενδώνη (Βουρκαριανή 1991).
- Martin 1965 R. Martin, Manuel d'architecture grecque. 1. Matériaux et techniques (Paris 1965).
- Μενδώνη 1988: Λ.Γ. Μενδώνη, Κεα Ι. Οι επιγραφές και οι άλλες γραπτές μαρτυρίες για το νησί. Προσωπογραφία – Τοπογραφία –

ΥΠ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. – ΔΙ.Π.Κ.Α.
Ε.Ε. ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ, ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΡΘΑΙΑΣ ΚΕΑΣ
ΣΩΜΑΤΕΙΟ «ΔΙΑΖΩΜΑ» / 2015 ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΡΘΑΙΑΣ

- Παραδόσεις – Ιστορία, Δημοσίευτη διδ. διατρ., Πανεπιστήμιο Αθηνών (Αθήνα 1988).
- Μενδώνη 1989: Λ.Γ. Μενδώνη, Αρχαιολογικές έρευνες στην Κέα: Αρχαία Καρθαία, Αρχαιογνωσία 4, 1985-86 [1989], 149-187.
- Μπόνιας 2012: Ζ. Μπόνιας, Το αρχαίο θέατρο της Θάσου, στο: Π. Αδάμ – Βελένη (επιμ.), Αρχαία θέατρα της Μακεδονίας, (Αθήνα 2012), 225-244.
- Ορλάνδος 1958: Α. Ορλάνδος, Η αρχαία ελληνική αρχιτεκτονική: τα υλικά δομής των Αρχαίων Ελλήνων, κατά τους συγγραφείς, τας επιγραφάς και τα μνημεία. Τομ. 2: Τα μέταλλα, το ελεφαντοστόν, τα κονιάματα και οι λίθοι (Αθήνα 1958).
- Πανάγου 2012: Τ. Πανάγου, Το αρχαίο θέατρο της Καρθαίας στην Κέα. Έκθεση εργασιών έτους 2011, Αρχαιογνωσία 16, 2010-2012, 343-376.
- Ρήγιнос 2012: Γ. Ρήγιнос, Το θέατρο και το βουλευτήριο της Κασσώπης, στο: Κ.Ι. Σουέρεφ (επιμ.), Αρχαία θέατρα της Ηπείρου, (Αθήνα 2012), 132-143.
- Scranton 1941 R.L. Scranton, Greek Walls (Cambridge, Mass. 1941)
- Σημαντώνη-Μπουρνιά,
Μενδώνη, Πανάγου
2009 Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά – Λ.Γ. Μενδώνη – Τ. Πανάγου, Καρθαία... Ελαχύνωτον στέρνον χθονός..., Υπ. Πολιτισμού, ΤΔΠΕΑΕ (Αθήνα 2009).
- Σημαντώνη-Μπουρνιά –
Πανάγου, υπό έκδοση Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά – Τ. Πανάγου, Το αρχαίο θέατρο της Καρθαίας στην Κέα. Ζητήματα θεμελίωσης και χρονολόγησης, στο: Αρχιτέκτων. Τιμητικός τόμος για τον Μανώλη Κορρέ (υπό έκδοση).

ΥΠ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. – ΔΙ.Π.Κ.Α.
Ε.Ε. ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ, ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΡΘΑΙΑΣ ΚΕΑΣ
ΣΩΜΑΤΕΙΟ «ΔΙΑΖΩΜΑ» / 2015 ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΡΘΑΙΑΣ

Winter 1971

F.E. Winter, Greek Fortifications (London 1971)